

He Muka

HE PITOPITO KŌRERO NĀ TE TAURA WHIRI I TE REO MĀORI

Putanga 11(2)

Ngahuru 1998

ISSN 0114-6017

Te Hui a UNESCO i tū ki Stockholm, whenua o Huitene

**Nā Tīmoti Kāretu, Te Toihau o Te Taura
Whiri i te Reo Māori**

Tokotoru mātou o Aotearoa i haere atu ki te hui nei hei waha, hei taringa mō tēnei whenua. I tū te hui ki Stockholm, te tāone matua o te whenua o Huitene, mai i te 30 o Poutū-te-rangi ki te 2 o Paenga-whāwhā, ā, ko tōna tino kaupapa ko te āhei a te tangata ki te whai, ki te pupuri, ki te ū tonu ki āna ake tikanga, ki tōna ake reo, ki tōna ake āhua. Katoa ēnei āhuatanga i whakahuatia mai ki raro i te karangatanga 'Cultural Rights.'

Pōi mai ana a tīpatere ki te hui nei, ā, me te aha anō uaua ana tērā te puta o tahi whakawhanaunga nei ki tētahi atu ahakoa i taea e mātou tērā āhua.

Ko au i whakanohoia ki tētahi rōpū, ā, ko tō mātou kaiwhakahaere nō te whenua o Pōriwā. Ko ētahi atu o mātou o ngā kaikōrero nō te iwi Hāmi o Hinerangi, nō te tari matua o Te Whakakotahitanga o Ngā Iwi o Te Ao i Te Āporo Nui, arā, i New York.

Ko te wā i homai ki ia kaikōrero e rua tekau miniti, ā, hei te mutunga o ā mātou kōrero hei reira mātou werohia ai ki te pātai, hei reira rānei te tangata whakaputa ai i ōna ake whakaaro mō tā mātou i kī ai, i kore ai rānei i kī. Ko te roa o te katoa o tō mātou wāhanga e toru hōra.

Kāti, anei a Tīmoti i rere atu nei i Aotearoa, ā, e rua tekau mā toru hōra e rere ana kia taea ai te kōrero mō te rua tekau miniti! Aua atu, i puta te kupu, i kōrerotia te take, i tau anō āna anō whakatau!

Ko te tono nui a te hui nui tonu, kia kaha ake te aro o ngā kāwanatanga puta noa i te ao ki te taha tikanga tangata, mana tangata. Heoi anō, te mea e taea ana e tēnei huihuinga tāngata ko te whakatō i te whakaaro me kore noa e tūpono ka aro mai te kāwanatanga o tēnā whenua, o tēnā whenua ki ōna anō iwi me tā rātou i mahi ai e mōhiotia ai he mea tērā nō mea whenua, he mea tērā nō mea whenua. Ko te tino whai a te hui kia kotahi ōrau o ngā moni e puta ana ki te kāwanatanga, ahakoa nō hea, e whakapau ki tēnei āhua. *(haere ki te whārangi e whai ake nei)*

Te Hui Tuarima a Leo Pasifika i Tū ki Tahiti

Nā te Haumihia Mason

Nō te 23 ki te 27 o Poutū-te-rangi i tū ai te hui tuarima a Leo Pasifika ki Tahiti. Ko ngā iwi i tae ake ki te hui i rere atu i Aotearoa nei, i Hawai'i, i Rarotonga, i Rapanui, i Rurutu, i Rotuma, i Huahine me te Fenua Enana (ngā Marquesas).

He wāhanga i whakaritea i te hui hei kōrero i ētahi āhuatanga e pā ana ki ngā Kura Kaupapa Māori, ā, ka riro mā te tira i rere atu i Tūranga-nui-a-Kiwa e kōrero tēneki wāhi. Ki a koutou o te kura kaupapa Māori o Waikirikiri, ki a Karen Mahuika, ki a Hana MacFarland, ki a Raipoia Brightwell, tae atu hoki ki ngā kanohi taiohi kua poipoia e koutou i roto i ngā tau, ki a Maraea Reedy, ki a Aubrey Gibson me Māreikura Brightwell, tēnā rawa atu koutou i ā koutou kupu whakamārama i ngā mahi, i ngā uauatanga, i ngā hēmanawatanga, i ngā painga me ngā hua o te kura kaupapa Māori. I pai te kite atu i te kanohi mātātahi e tū ana hei māngai mō tō rātou reanga, hei kōrero hoki i ngā hua e puta ana ki a rātou i runga i tā rātou whai i te reo Māori mai i ngā kōhanga reo, ā, puta noa ngā ihu ki te ao. E ai ki tā rātou, nā tō rātou mōhio ki te kōrero Māori i kaha ai rātou, i tū pakari ai ki te ao. Kia kaha koutou ngā kongakonga o ō koutou maunga.

He nui tonu ngā take i kōrerohia i te hui, tae atu ki ngā reo taketake ake o ngā moutere nei e tāmia ana e te reo Pākehā rānei, e te reo Wīwī rānei e te reo Pāniora rānei. E ai ki ngā tāngata o te Fenua Enana, e tāmia ana tō rātou reo ake e te reo Wīwī me te reo Māori o Tahiti. E kaha ana tēneki o ngā moutere ki tō rātou reo, ā, nō nā noa nei i whakamāoritia ai te Kawenata Hou me ngā Waiata a Rāwiri ki tō rātou ake reo. E koa ana ō rātou ngākau i tēneki i te mea me uaua ka kitea he pukapuka kua tuhia ki tō rātou reo taketake ake.

Arā anō tētahi take e pā ana ki te whakamāoritanga o te Paipera Tapu i kōrerohia e ngā māngai o ngā iwi o Te Moana-nui-a-Kiwa, ko te whakamāori i ētahi o ngā kupu whakarite me ērā momo kōrero i runga i te whakahāngai ki te hinengaro Māori o Fenua Enana, arā, kia kaua e whai noa i ngā kupu whakarite me ērā momo kōrero o te Paipera ka whakamāori i te kupu, engari me kimi he kupu whakarite ake a ngā iwi o Fenua Enana e rite ana te tikanga ki ērā e kōrerohia ana i te Paipera. I roa tonu tēneki take e kōrerohia ana, ā, piki, heke, kāore tonu